Tietosuojavaltuutetun toimisto
Ylitarkastaja Heikki Partanen

HE 7/2016 vp

2.3.2016'

Eduskunnan lakivaliokunta

sähköpostinne 18.2.2016

Kirjallinen lausunto **tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi** koskevasta hallituksen esityksestä HE 7/2016 vp.

Pyydettynä lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan.

Henkilötietojen käsittelyn ja suojan näkökulmasta esityksessä on kolme yksityiskohtaa, johon kiinnitän huomiota. .

1) Tiedonsaanti lautamiehen sopivuuden arvioimiseksi

Lakiesitykseen käräjäoikeuden lautamiehistä (3. lakiehdotus) on koottu lautamiehiä koskevat voimassa olevat säännökset. Esityksen 2 §:ssä säädetään tarkemmista kelpoisuusvaatimuksista ja valintaperusteista. Ensimmäisessä momentissa säädetään muun muassa yleisestä sopivuusvaatimuksesta, jota on perusteluissa avattu siten, että sopivuuden on perinteisesti katsottu tarkoittavan sitä, että sillä suljetaan lautamiestehtävien ulkopuolelle henkilöt, joilla on esimerkiksi rikosrekisterimerkintöjä tai jotka ovat syyllistyneet toistuvasti vähäisempiin rikoksiin. Tarkoituksena on, ettei lautamiesvalinnat horjuta tuomioistuinta kohtaan tunnettua luottamusta.

Esityksessä ei kuitenkaan ole selvää menettelytapaa, miten sopivuus tultaisiin varmistamaan etukäteen varsinkin kun tuomioistuimet eivät itse tee lautamiesvalintoja. Vaikka esityksen mukaan tuomioistuin ei erikseen vahvista tai hyväksy kunnanvaltuuston valitsemia lautamiehiä, on sillä ilmeisesti mahdollisuus olla määräämättä rikostaustan perusteella sopimatonta henkilöä lautamieheksi. http://www.ita-savo.fi/uutiset/l%C3%A4hell%C3%A4/lautamiehelle-tuomio-savonlinnassa-80591

Kyseisen tapauksen perusteella tieto lautamiehen saamasta syytteestä ja tuomiosta on tullut viran puolesta tuomioistuimen tietoon. Tämän perusteella näyttäisi ilmeisin tietolähde olevan kyseessä olevan tuomioistuimen päätösarkisto varsinkin, jos siihen on mahdollista tehdä luotettavia henkilöhakuja. Tällöin on kyse tuomioistuimen diaarin käyttämisestä tiettyä henkilöä koskevien rikostuomioiden etsimiseen, joka on laillista viime kädessä julkisuuslain 16 §:n 3 momentin perusteella kunhan tiedon hankkijalla on lainsäädännöstä johtuva peruste käsitellä rikostuomiotietoja. Tuomioistuinten peruste käsitellä tällaisessa hallinnollisessa tarkoituksessa rikostuomiotietoja tulisi ehdotetun lautamiehiä

koskevan lain 2 §:n 1 momentista perusteluineen.

Mikäli katsotaan, ettei paikallisen tuomioistuimen diaariin ja sen asiakirjoihin perustuvaa tiedonhankintaa voida pitää riittävänä tai riittävän luotettavana, tulisi laajempi tiedonsaatavuus varmistaa säätämällä tiedon luovuttamisesta joko rikosrekisterilaissa (770/1993) tai oikeushallinnon valtakunnallisista tietojärjestelmistä annetussa laissa (372/2010) sekä mahdollisesti sakkojen täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002) tarkoitetusta sakkorekisteristä.

2) Lautamiehiä koskeva velvollisuus ilmoittaa sidonnaisuuksistaan

Esityksellä on pyritty myös toteuttamaan eduskunnan HE 224/20014 vp yhteydessä hyväksymää lausumaa siitä, että hallitus valmistelisi tarvittavat säännökset lautamiesten velvollisuudesta ilmoittaa sidonnaisuutensa.

Esityksessä tämä on ehdotettu toteuttavaksi siten, että käräjäoikeuden lautamiehistä ehdotetun lain (3. lakiehdotus) 5 §:ssä säädettäisiin lautamiehen velvollisuudesta antaa käräjäoikeudelle tuomioistuinlakiehdotuksen (1. lakiehdotus) 11 luvun 12 §:ssä tarkoitettu sidonnaisuusilmoitus. Tässä säännöksessä viitataan virkamieslain 8 a §:n 1 momentiin, jossa säädetään tiettyjen korkeiden valtion virkamiesten velvollisuudesta antaa selvitys elinkeinotoiminnasta, omistuksista yrityksissä ja muusta varallisuudesta, sivutoimista sekä muista sidonnaisuuksista, jotka voi olla merkitystä arvioitaessa edellytyksi hoitaa kyseistä tehtävää.

Kun lautamiehen tehtävä ei ole sen hoitajalle vakituinen tulonlähde vaan enemmänkin sivutoiminen luottamustehtävä voidaan ajatella, että se, mikä virkamiesten osalta on käytännössä poikkeuksellista (sivutoimet ja tulot muusta kuin virkatoiminnasta) kääntyy lautamiesten osalta päälaelleen. Kun lautamiesten tehtävänä on edustaa kansan oikeustajua muuten vakinaisten tuomareiden muodostamissa tuomioistuimissa, on selvää, että heidän sidonnaisuutensa yhteiskunnassa on erilaisia ja moninaisempia kuin virkamiehillä. Mielestäni esityksessä ei ole kyetty hahmottamaan näitä eroja ja täsmentämään sitä, mistä kaikista yhteyksistään yhteiskunnassa lautamiehen tulisi ilmoittaa kyseessä olevan sääntelyn tarkoituksen toteuttamiseksi ja miltä osin sääntelyn tavoite toteutuu lautamiehen oma-aloitteisena velvollisuutena ilmoittaa tapauskohtaisesti esteellisyydestään.

Jos näitä lautamiesten sidonnaisuusilmoituksen piiriin kuuluvia yhteyksiä ja suhteita yritetään täsmentää, voitaneen aloittaa tiedoista, jotka koskevat pääasiallista tulonlähdettä työsuhteen, virkasuhteen, elinkeinonharjoittamisen taikka omistamisen perusteella. Taloudellisten sidonnaisuuksien lisäksi kyse voi olla myös yhteyksistä tai sidonnaisuuksista, joista voidaan päätellä henkilötietolain 11 §:n 2 kohdassa arkaluonteisina pidettyjä seikkoja (yhteiskunnallinen, poliittinen tai uskonnollinen vakaumus tai ammattiliittoon kuuluminen). Näiltä osin tietysti voitaneen useimmiten valittujen lautamiesten osalta vedota henkilötietolain 12 §:n 2 kohtaan (rekisteröity on itse saattanut poliittisen vakaumuksensa julkiseksi esim. osallistuen ehdokkaana kunnallisvaaleihin).

3) Lautamiesten ilmoitusvelvollisuus tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteriin

Lisäksi esityksessä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä (14. lakiehdotus) ehdotetaan myös lautamiesten sidonnaisuusilmoitusten julkisuuden tehostamista ylläpitämällä niitä tässä oikeusrekisterikeskuksen rekisterissä.

Kyseinen tietojärjestelmä perustuu tässä rekisterilaissa säädettyyn ilmoitusvelvollisuuteen. Ehdotettu 2 §:n 1 momentti viittaa mielestäni lautamiesten osalta virheelliseen aineellisoikeudelliseen säännökseen. Viittaus lautamiesten osalta tulisi tehdä edellä mainittuun lakiin käräjäoikeuden lautamiehistä eikä tuomioistuinlain 11 luvun 12 §:ään, joka koskee virkaan nimitettäviä tuomareita.

Mikäli lautamiesten ilmoitettavat sidonnaisuudet voidaan asianmukaisesti täsmentää, on näiltä osin yhtenä sääntelyvaihtoehtona se, että lautamiehet antavat etukäteisen sidonnaisuusilmoituksen, mutta se tehtäisiin vain käräjäoikeudelle eikä sitä merkittäisi kyseiseen tietojärjestelmään. Sidonnaisuusilmoituksen julkisuus käräjäoikeudessa määräytyisi muuten julkisuuslain perusteella.